دافغانستان او پښتو تاریخ ته لنډه کتنه: دپښتو شاعرانو، نومیالي څېرې، دهغوي ژوند، لاسته راوړنو، اوکارنا مو په اړه لنډ معلومات

بسم الله الرحمن الرحیم

دافغانستان اوپښتو تاریخ ته لنډه کتنه

Ketabton.com

لیکوال او راټولونکي : محمد الیاس حمیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهیوادستراو نومیالۍ شخصیت احمدشاه بابا

فرهنګی، تولنیز ژوند، او لاسته راوړنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمد خان دزمان خان زوی او ددولت خان سدوزایي لمسی په(ړ1722) زکال چې د(1101 هجري لمریز سره برابر دی په هرات کی زیږیدلی دی. په پنځه ویشت کلنۍ کې دشیرسرخ زیارت په جرګه کی واک ته ورسید. دغنمو وږی دکابلی صابر شاه له خوا چې یو دینداره شخص و دنوموړی په پټکی کې دشاهی سنبول په عنوان وتومبل شو. په دی توګه احمد شاه بابا واک ته ورسید. نوموړي له ټاکل کیدو څخه وروسته لاندې ټکې دموخو په توګه په پام درلودل:

1)دمرکزي قدرت بیا جوړول اویو والی.
2)دافغانستان دطبیعی پولو امن، چې له اموسیند څخه یې دسند او هند تر سینده پوری اوږدوالی درلود.احمد شاه بابا په ځینو کارونو لاس پوری کړ. هیواد ته یې له سیاسی اواقتصادي اړخه یووالی ورو‌بابښه. دقبایلو ترمنځ اختلافونه یې له منځه یوړل. خلک یې وهڅول چې دهیواد په ګټو او تاوانونوکی سره شریک شي.
چاروا‌کوته دمشهوری ورکولو لپاره یې دمشرانو دتلپاتی جرګې بنسټ کینود.ددې پروګرامونودپلی کولو اوموخوته درسیدلو په موخه یې، دمذهبي ډلو ملاتړ په پام کی ونیوه.
دخپل ټولنیزدریځ دټینګښت لپاره یې دخپینۍ داړیکو په ټیدګښت لاس پوري کړ.
احمدشاه بابا دښه استعداد په درلودلوسره په ټولو برخو کې زیاروایست او ددولت دچارودپرمخ بیولو په لاره کی ډیری ستونزی وګاللې.

داحمد شاه بابا کارنامې

احمدشاه بابا دمعاصر افغانستان دبنسټ اینودونکی په توګه ددې خاوری په جوړښت او دقومونو ترمنځ دیووالي په رامنځته کولو کی بریالي شو.له همدی امله دځانګړي ځای درلودونه برخمن و.
نوموړی هغه پاچا وه چې تاج یې پرسر نه ایښوده،تشریفات یې نه خوښیدل پټکی یې تاړه او دځمکي پر مخ کښیناسته. هغه له خلکو سره نیغه اړیکه درلورده. دسوله ییزه شخصیت په توګه یې دخلکو په شخړو کې پریکړې کولی. په ورین تندی یې کړکیچونه یې په سوله ییزډول حلول.احمدشاه بابا په سیاست کی دنرمښت پلوی و اوتل به یې دوستۍ له لاری چلند کا وه سره له دی چې دخاورې دپراخوالی هوډ یې درلود،له وینو تویولو نه یې ډډه کوله. دده دښو او نیکو اخلاقو له امله ورته بابا لقب ورکړل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داحمد شاه بابا پوځی سوقیات

احمد شاه بابا کله چی واک ته ورسید، له هغه څخه وړاندې افغانستان دپردیو قواو په وسیله تجزیه او نیول شوی و. ځکه نو احمدشاه بابا دپخوانیو له لاسه تللو سیمودلاسته راوړلو اودطبعی سرحدونو دټاکلو لپاره یولړ سفرونه او پوځي سوقیات پیل کړل چی هریو یې جلا جلا ارزښت لری چی دهغو له جملی څخه اووم سفردپانیپت جګړه ذکرکوو.

اووم سفر دپانیپت جګړه(1760_1761)زیږدیز

په ختیځ کی احمدشاه بابا دا سفر ددیراهمیت وړدی، ځکه په (1758) م کال کې په هند کی مهمی پیښني رامنځ ته شوی. لومړی دپنجاپ سیکانو پاڅون وکړ، ورپسې مرهټیانو دهند مرکزې اوشمالی برخو ته داخل شول اودریم ته چی اسلامی حکمت چی مسلمانانو جوړ کړی و، له منځه لاړ. په هغه وخت کی چی احمدشاه بابا دنصیرخان بلوچ په ټکولومصروف و، دمرهټیانومشر(سندیا) مرکزی هند ته ورسید.راجپوتانو اوجټانو سره یې اتحاد وکړ او سندیا دپنجاپ لوری ته حرکت وکړ. ادینه بیګ هم ورسره یوځای شو اوپنجاب یې ونیو. شهزاده تیموراو سردارجهان خان پیښور ته شاتګ وکړ.
کله چی احمدشاه بابا له بلوچستان څخه داومن شو ددیرش زره پوځیانو سره دبولان ددرې له لاری سند ته ورسید اوله شهزاد تیمور اوجهان خان سره یو ځای شو، دپنجاب لوری ته یې حرکت وکړ سندیا او غازی الدین چی څنګه د احمدشاه بابا له حرکت څخه خبر شول، له نجیب الدوله سره یې سوله وکړه اودډهلی لوری ته روان شول، په ډهلی کی یې دویم عالمګیر وواژه اوکړوسی یې پاچا کړ، په دغه وخت کی احمدشاه بابا له درې قواو سره مخامخ شو، لومړنی دسندیا قوا، دډهلی له لاری په اوږدو کې، دویمی قوې په(هولګر) پوری اړه درلوده جمنا په کیڼ لوری کي ځای پرځای وه او دریمه قوه د(جنګورا) او غازی الدین وه.

څنګه چی جګړه پیل شوه، درې ګونه قوا وی داحمدشاهي دځواک پروړاندی ماتی وخوړه، کله چی غازی الدین اوجنګورا دسندیا له ماتې خبر شول، ډهلی یې پرېښود او وتښتېدل. دمرهټیانو مشر(بالاباجي) دمرهټه وټولو مشرانو ته خبرورکړ،چی نوی لښکر ترتیب کړی اوراجپوتانو به مرهټه و سره اتحاد وکړچی شمیر یې دوولکو ته رسیده په داسی حال کی چی داحمدشاه بابا دپوځیانو شمیر شپیته زره و، دپانی پت په ډګر کې ډیره لویه جګړه ونښته افغانان فاتح او مخالفو ماتې وخوړه، احمدشاه بابا ډهلی ته داخل شو. دډهلی تخت یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهزادهعلی ګوهر،سیاسی او اداری چاری یې شجاع الدوله او پوځی چاری یې نجیب الدوله ته وسپارلې او پخپله کندهار ته راستون شو.

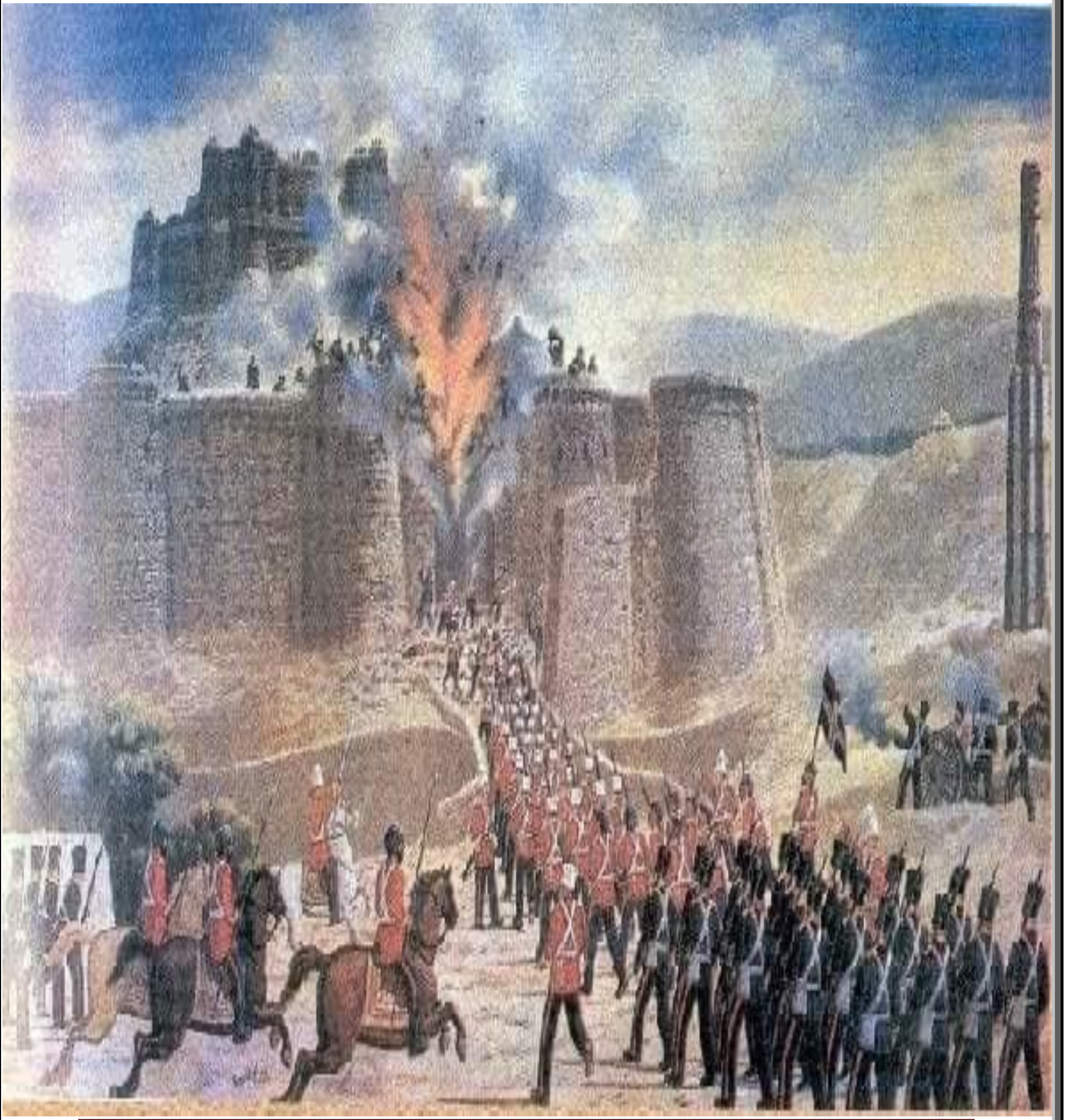

(c) ketabton.com: The Digital Library

د احمد شاه بابا فرهنګي او ټولنيزې کړنې

د دغې عاليقدر پښتون امپراطور په وخت کې ادب او فرهنګ ته هم کار شوی ؤ، په خپله احمد شاه بابا په معنوي لحاظ هم يوه وتلې څېره وه او دده د اشعارو ديوان دده پر معنوي څېره ستر شاهد دی، د تصوف او عرفان سره علاقمند ؤ، خو په شعر کې يې حماسي هم ځای لره، د تاريخي افتخاراتو د ساتنې له پاره يې په (1754م) کال يې په کندهار کې د بيت الاشراف په نوم لومړنی موزيم جوړ کړو، همدارنګه د تاريخ له ثبت سره يې هم علاقه لرله، نو ځکه يې په درباري تشکېلاتو کې د دولتي مؤرخ له پاره يو مقام منځ ته راوړو او په (1757م) کال کې يې د دربار منشي محمود الحسيني په دغه دنده وټاکه او حسيني هم هغه مشهور تاريخ چې تاريخ احمد شاهي په نوم سره يادېږي، په دوه ټوکه کې وليکه او نور ډېر تاليفات دده په دوره کې رامنځ ته شو.

د احمد شاه بابا مړينه

دا چې احمد شاه بابا د هند له سفر څخه راوګرځېد، ډېرو جنګونو او سفرونو ستړی کړی ؤ نو په لاره کې ناروغ شو، کله چې کندهار ته ورسېد، د ناروغۍ له امله ضعيف شوی ؤ او په (1773م) کال کې يې د درملنې په خاطر مشهد ته سفر وکړو، خو کله چې افغانستان ته راستون شو، نو ډېر ضعيف شوی ؤ، په دې وخت کې يې يوه جرګه د رئيسانو او د دولت له مامورينو څخه جوړه کړه چې په نوموړې جرګه کې يې شهزاده تيمور خپل وليعهد وټاکه د جرګې غړو هم د احمد شاه بابا د نظر سره موافقت وښوده، بالاخره د احمد شاه بابا ناروغي سخته شوه او د طوبې د غره په لور ولاړ چې بالاخره همله‌ته احمد شاه بابا د جمعې په شپه د رجب د مياشتې په شلمه د (51) کلنۍ په عمر سترګې له نړۍ پټې کړې او ډېر ژر دهغه د مرګ خبر په ټول افغانستان کې خپور شو، د هغه جسد مبارک يې د طوبې له غره څخه راوړو، د خرقې مبارکې تر څنګ يې خاورو ته وسپارلو، چې دده د مزار د ګنبدې ډېرليک دادی.

روح يې ښاد او جنت الفردوس يې ځای شه

(c) ketabton.com: The Digital Library

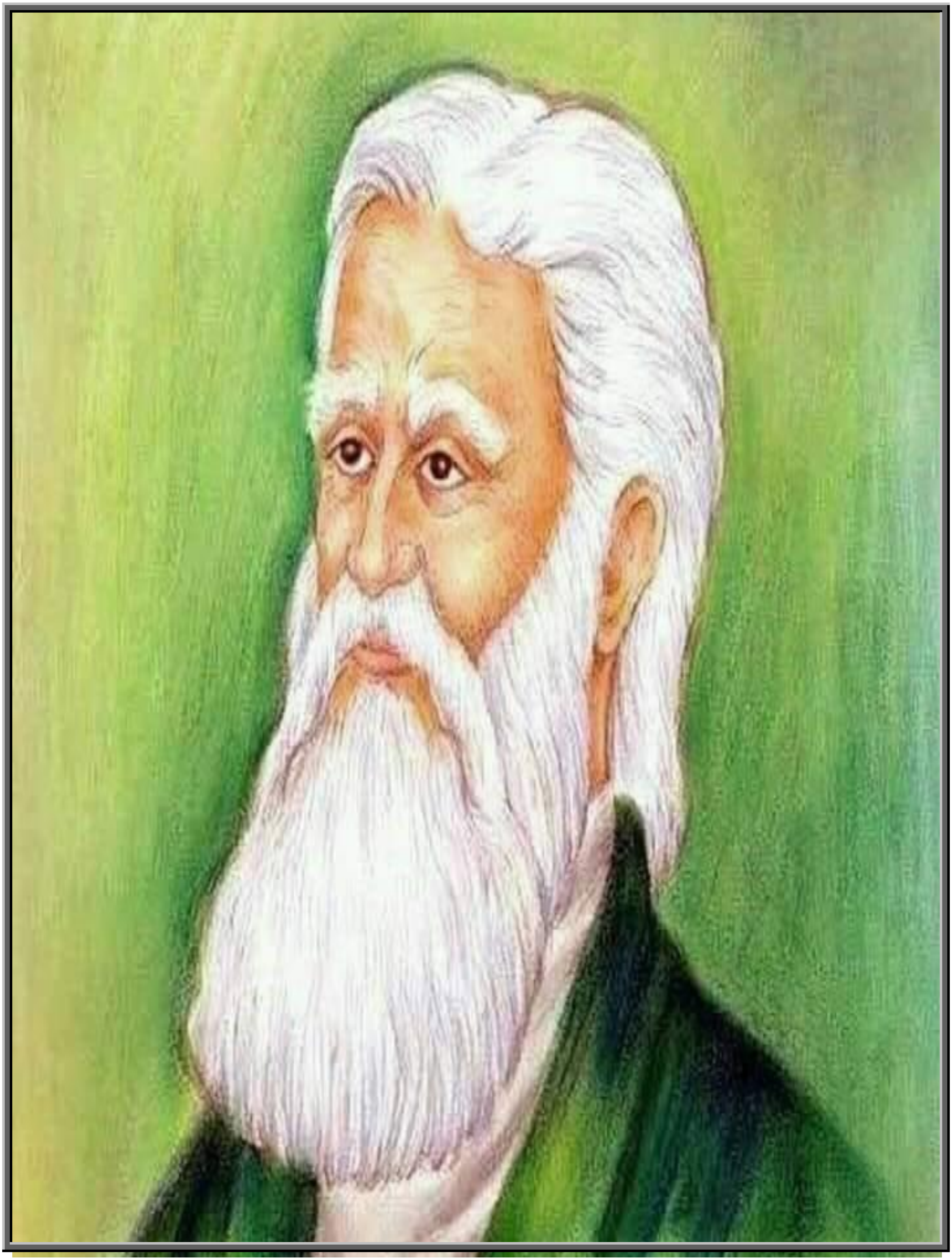

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستراونوميالي شخصيت عبدالرحمان بابا

رحمان بابا د پېښور په هزار خانی کې دبهادر خان په يوه علم پروره کورني کې نړۍ ته سترګي غړولي دي.
رحمان بابا دژوند او دزيږيدو دنيټي په هکله پوهان او محققين به يوه نظر نه دی خو مختلفو افکارو سره يعنی دپتې خزانې څخه ددی صوفي شاعر دژوند زمان زيږيدو نيټه د (1042) ه کال ښودلی دی خو ددی نظر سره قلندر مومند هم نظر نه دی او د هغه ژوند (1018) کال ښودلی دی.

په هر حال د رحمان بابا د ژوند زمانه دخوشحال ، ارزاني ، دولت لوانی ،ميرزاخان انصاری سره ښودل شوي دي
اودهغوی هم عصره ګڼل شوی دی ځکه ده پخپله په يو بيت کی ددغه شاعرانو ذکر کړی ده لکه چې وايي:

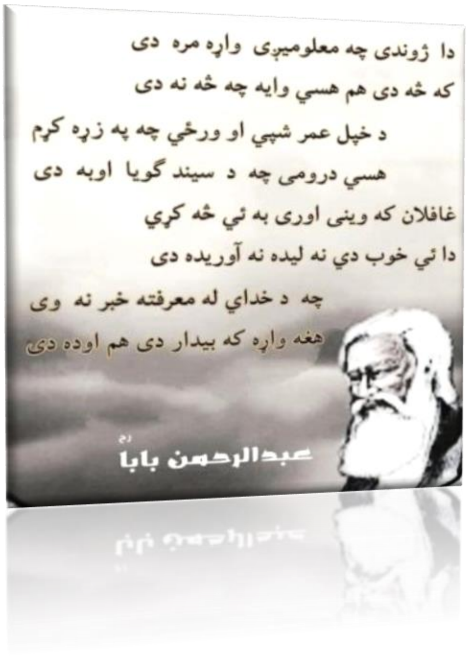

دميرزا د ارزانی دعوه به پرې کا
قدر دان دشاعرانو رحمان راغی
يا په بل بيت کي وايي:

خوشحالان او دولتان مي غلامان دي
زه رحمان په پښتو ژبه عا لمګير يم

خو د قلندر صاحب د نظر سره پو هان يو څه اختلاف څرګندوي او داسې وايې چې که رحمان بابا په (1018) کې زيږيدلی وی نو بيا يې ولي د دغو شاعرانو نه علاوه د مصری خان ګګياني ،معز والله خان ، کامکار ختک او ځينی نورو شاعرانو ذکر ندی کړي بل داچې اشرف خان هجري وايی چې رحمان بابا (1100) نه تر (1104) کلونو پوري يو پوخ اوسنجيده شاعر وه لکه چې وايې :

درحمان په ويل ځای د لقب نشته
چې يې ما شعر منظور کړ معتبر دی

درحمان بابا ژوند په اړوند خو دقلندر صاحب نظر دپوهانو لخوا زيات دتاييد وړ ونه ګرځيد لو او په اثبات باندې رسيدلي چې دقلندر نه مخکې زيږيدلي دی رحمان بابا دشخصيت يه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ویلي شو چې دی یو فقیر طبع ملنګ او صوفي شاعر وو دارایي یې نه درلوده بلکه یو غریب او درویش صفته انسان تیر شوی دی لکه چې پخپله وایي:

و

څوک راکاندي قسم په کردګار
که درهم لرم په کورکې یا دینار
زه درهم او دینارنه لرم په کور کې
ولې ټول خلک مې بولي دنیاردار

او یا لکه چې وایي :
که زردار دزردارانو اشنایان وي
د رحمان داشنایانو تکیه خدای دی

خو دی له یوی خوا غریب وو خو له بلې خو ا هم یو خودداره انسان وه هم په دا وایي:
چې نه له ځایه چیرته خوځم
نه د هیڅ دیوه مخلوق یم منت بار

رحمان بابا په خپل عمر کې خورا ښه اشعار ویلي دي او پښتو ادبیات پری غني کړې دي خو دده داشعارو ځینی موږ ته فقط یو دیوان را پاتي دی اودنورو اشعارو په باب یې احوال نه دی ورکړل شوې لکه څنګه چې دده دزیږیدو په باب اختلاف موجود وو همدا رنګه یې دمړینی په هکله یې هم نارستې لیکنې شوې دي.
دپټی خزانې مولف محمد هوتک ابن داود د رحمان بابا دوفات کال (1118) ښودلي دی خوداسې ویل کیږي چې دا لیکنه به دقیقه نه وی رحمان بابا په خپلو اشعارو کې دشاه عالم یادونه کړی ده چې دا سړی (1119–1124) ژوندې وو لکه چې وایې:

اوس نوبت دشاه علم دی
دورتیر شو
خدازده څه بار ی شي پینبه
عا شور راشی که اختر

دعبدالرحمان بابا ددیوان په یوه سریزه کی لاکل شوی دی،چی عیدالرحمان بابا دپښتو دسجری نسبت له مخی (سړین) په سړین کی(غوریاخیل) اوپه غوریاخیلو کی (مومند) په مومندو کی (**داودزی**) په دویزو کی ابراهیم خیل دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم رحمان بابا په قوم مومند دی خو دی ځان کوم قوم ته نه منسوبه وی او ځان دخدای (ج) دپاکی مینی ريښتيني عاشق بولی اودخدای(ج) په مینه کی ډوب دی. او دتعصب اوځان ستاينی څخه کرکه لري اودوروروالی، انسانی مناسباتو دنيوی او اوخروی نیکمرغيو لاری چاری خلکو ته ورپه ګوته کوي لکه چي وايي:

زه عاشق يم سرو کار مي دی له عشقه **نه خليل نه داودزی اونه مومند يم**

او يا وايي:

دادنيا خدای له عشقه پيداکړی **دجملوو مخلوقاتو پلار دی دا**

او يا وايي:

په هر دم کی نوې نوې تماشې کړم **زه رحمان دخدای وکړه وته حيران يم**

او يا وايي:

هيڅ تغير او تبديل نه لري رحمانه **تل تر تله بر قرار دی رب زما**

او يا وايي:

که محنت که مشقت دی خو ددين دی **په کار نه دی بل محنت په دا دنيا**
بی له خدايه هرچی دی همه فانی دی **که لذت دی که زينت په دی دنيا**

او يا وايي:

چی په ورخ دشيخئ لافی کړی رحمانه! **په شپه می له ميفروشه غواړې ولې؟**

او وايي:

بد په بدو پښيماني کاندي رحمانه! **ته په خپلو بدو نه شوي پښيمانه**

او يا وايي:

دوست دشمن دسړی واړه خپل عمل دی **هم په دا مقدار يي اجر موی په موی شی**

او يا وايي:

داوبو اصل له خاورو پيدا کيږی **خاکساران دخاکسارانو آبروی شي**

اويا وايي:

دوباره دي راتله نشته په دنيا **نن دی وخت دی که دروغ کړی که رښتيا**

اويا وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دنيا ده بې وفا **بې وفا ده په بقا**

اويا هم وايي:

نور عالم که ددنيا غمونه کاندي **درحمان سره دې غم داخرت**

بل دا چې په خپلو اشعارو کې دګل خان او جمال خان ددور او واقعيو يادونه کړي ده چې تر (1123) پورى ژوند يقيني دى ددغى دلايلو دخرګندولو نه وروسته داثابيتيږي چې رحمان بابا ژوند تر (1128)پورې ښودل شوې دي.

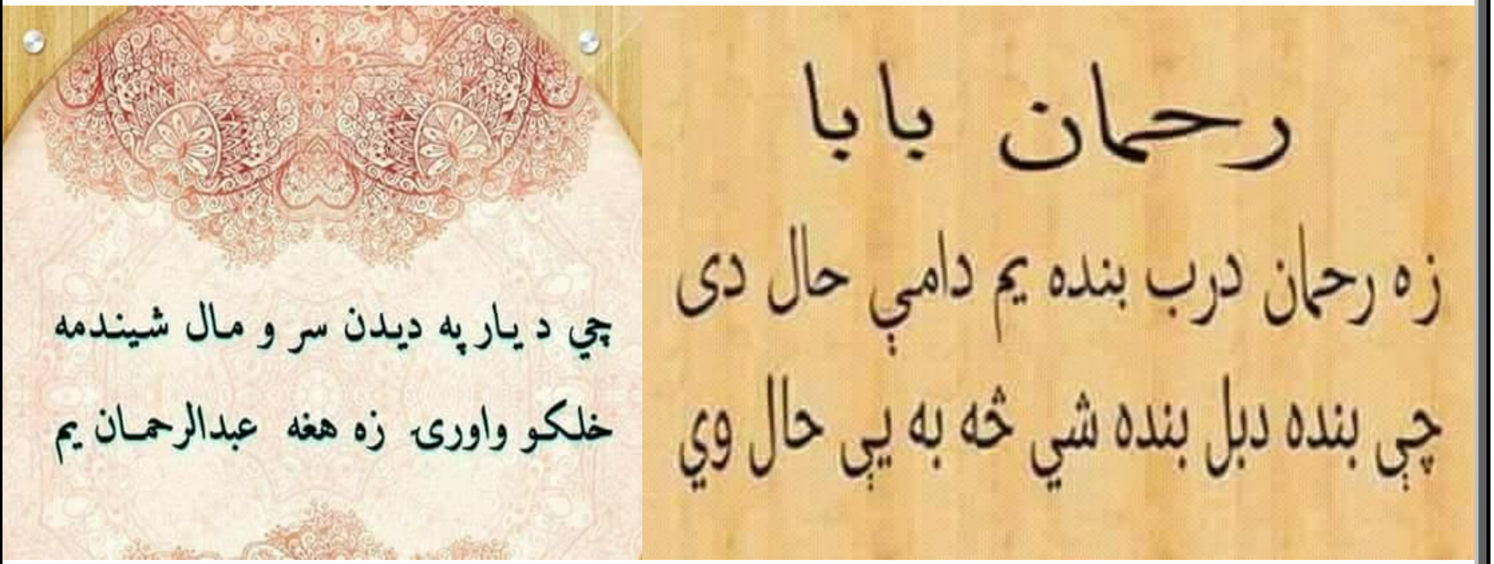

(c) ketabton.com: The Digital Library

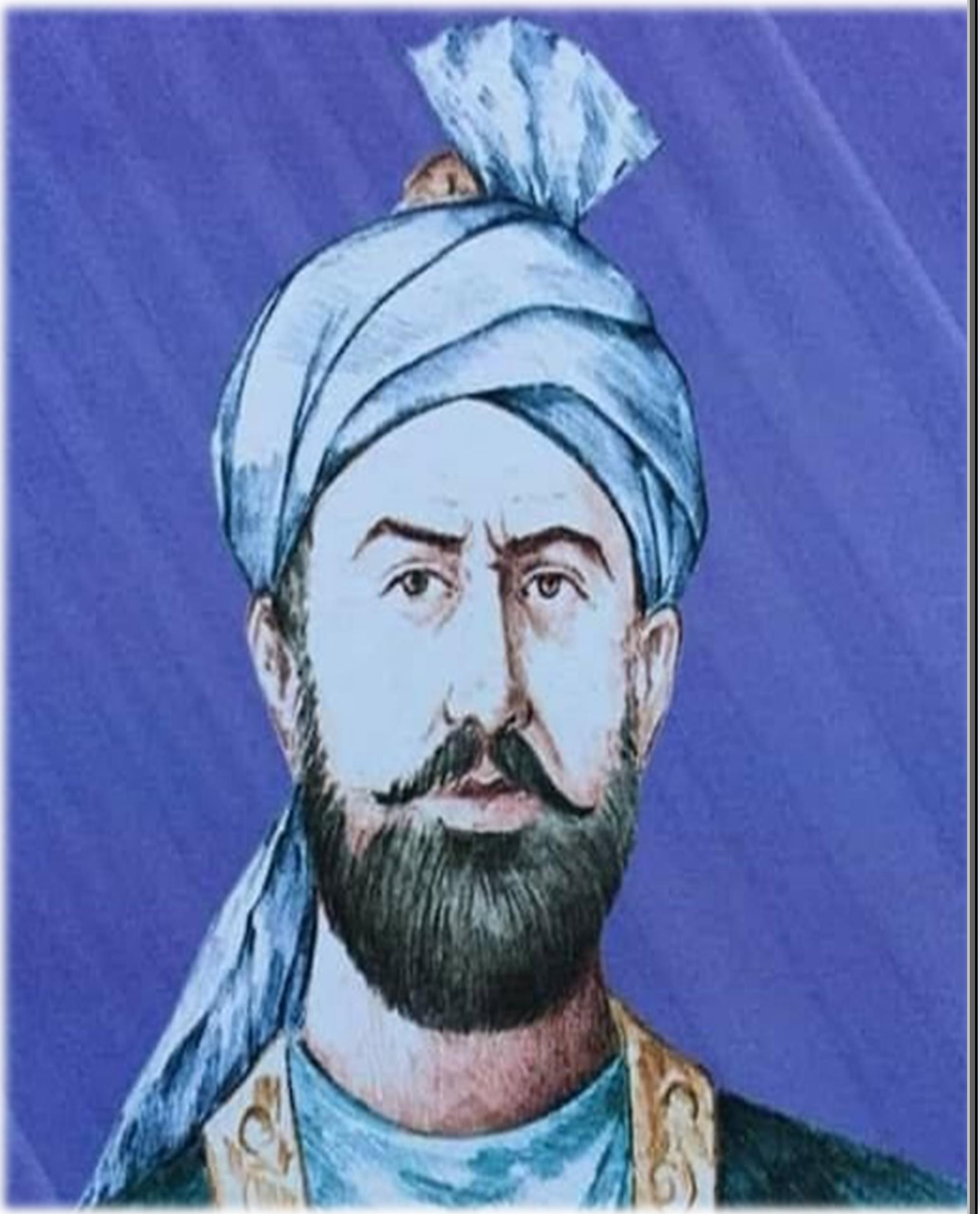

(c) ketabton.com: The Digital Library

ميرويس نيکه

ميرويس خان چې په حاجي ميرنيکه مشهوررو ديوولسمی پيړی په وروستيوکي دنازوپه نامه له يوی مور څخه چې يوه ديناره ښځه وه وزيږيده. پلاريي شاه عالم خان دهوتکوقوم له مشرانواومور يي سلطان ملخي توخي لوروه چې دواړه قومي مشرانو څخه ګڼل کيږي. په راوروسته وختونوکي څه وخت چې ميرويس خان دجعفرخان سدوزی له لورسره واده وکړ، نو دنوموړي تولنيزحيثيت يي نورهم لوړکړاوڅرنګه چې نوموړی يو نيک خويه،فصيح، مدبراوزړورسړی واوپه څنګ کی يی دسوداګری دنده هم پرمخ بيوله،نوځکه په ډيره اسانی سره يی وکولی شول چې دهغه وخت کندهار په خلکوکی ښه ځای ولری.

دهمدی خصوصياتواو صفاتو په لرلوسره د کندهارښاردکلانترپه توګه هم وټاکل شو. او په دي مقام کی دخلکو اودهغه وخت کندهار دحکومت تر منځ دواسطی په توګه ييی دنده تر سره کوله خوپه همدی حال کي يی هم دخلکوله ملاتړ څخه لاس وانه خيست اوپه هغه ليک کی چې دده لاسليک و دګرګين له زورزياتي څخه په کی شکايت شوی واوداصفهان دربارته وليږل شو داکار ددي لامل وګرزيدچې ميرويس خان داځل دګرګين له خواونيول شواولاس نيولی اصفهان ته وليږل شو.

ميرويس خان مخکی له دی هم اصفهان ته سفرونه کړی وو اودصفوي حکومت اودربارله وضعی سره بلد و له همدی کبله نوموړی وتوانيد چې نه يوازی ځان ته برائټ ورکړي بلکی دصفوی پاچاء سلطان حسين حضورته هم ورسيد او مکي ته دتللو اجازه يی هم تری واخيسته.

نوموړي په مکه معظمه کی له مذهبی عالمانو څخه د ګرچي ګرګين په وړاندی دپاڅون فتوا ترلاسه کړه.
له اصفهان څخه کندهار ته دميرويس خان له راګرزيدو سره سم داصفهان ددربار وضعه دګرګين په وړاندی بدله شوی وه ځکه داسی ګنګوسی اوريدل کيدی چې دروسی امپراطور پترکبير غواړي ارمنستان او ګرجستان له خپل هيواد سره ونښلوی اوداهم ويل کيدل چې ګرګين سره له خپلوعسکروغواړی دپترکبير سره يو ځای شی . دغه ګنګوسه ددي لامل وګرزيده چې ميرويس خان له ډيرواک سره کندهارته بيرته وګرزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوموړی داخل په کندهار کی په ډیری حوصلی سره دپردیو په وړاندی دپاڅون لاری برابری کړی. په ځانګړی توګه د(1709/1121ز)کال په پسرلی کی هغه وخت چی ګرچی لښکری د ګرګین دوراره الکساندرتر مشری لاندی دکندهاربناردارغستان او کاکړو دخپلو په نیت وتلی وی نو ډیره ښه زمینه مساعده شوه اوپه دی حال کی میرویس خان او نورقومی مشران دمانجی په نامه په یوه سیمه ییزه جرګه کی سره راټول شول اوله میرویس خان سره یی ګرګین اودصفوي دولت دیری ګرجی لښکری دکندهاربنار ته دځلوییښتومیلوپه واټن پروت کلي(ده شیخ)کی غافلګیره او بیاووژلي.

الکساندر اوپوځونه یی هم چی دکاکړوله جګړی ځخه راګرزیدلي وو،په ډیری سختی وتوانیدل چی له جګړی وتښتی او ګرشک ته ځان ورسوی.
په دی ترتیب دبایزید انصاری ترمشری لاندی دروښاني پاځون، دخوشحال خان خټک ترمشری لاندی دختکوترپاڅون وروسته دکندهارپاڅون دخپلواکی ګټلوپه لاره کی دریم ګام ګڼلی شو. چی دکندهاردخلکو په ګډون ترسره شو چی زموږ په هیواد کی یی د خپلواکه دولت بنسټ کیښود.
دصفویانو له خوادکندهاردبیانولوپرله پسی هڅو،څه ګټه ونه کړه او میرویس خان، ملی قاید ترنامه لاندی اته کاله دکندهارواکی په لاس کی درلودي. میرویس خان نیکه په(1715/1127ز) کال کی مړ شو.

میرعبدالعزیز

له میرویس نیکه وروسته دده ورور میر عبدالعزیزخان دکندهار حکومت مشری ترلاسه کړه خو نوموړی وروستته له دوه کلونو حکومت دمیرویس خان نیکه دکړنلاری خلاف له صفوی حکومت سره دپخلاینی لاره خپله کړه.
دقومونو او قبیلومشرانو دنوموړی داکارخوښ نه شو اودمیرویس خان زوی میرمحمود یي دخپل کاکا وژلوته تشویق کړ اونوموړی وروسته له دی کاره په(1727/1129ز) کال کی دننګرهارپرتخت کیناست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحال خان خټک

کله چي مغلو په هند کي پاچاهي کوله، د ملک شهباز په کور کي يو هلک پيدا شو ، په کال ۱۰۲۲ هجري . پر دې هلک يي خوشال نوم کيښود. خوشال د کوچنيوالي څخه زړه ور او هوښيار وو. کله به چي د پلار سره په مجلس کي ناست وو د مشرانو او خپل پلار خبروته به يي غوږ نيوه او په خبرو کي به يي ډير فکر کاوه. خوشال خان دري ورونه درلوده. خو تر ټولو ورونو دی هوښيار او پوه وو. خوشال له کوچنيوالي څخه ډير زړه ور معلوميده.

د خوشال پوهه او هوښياري ورځ په ورځ زياتيده، په شل کلني کي يي ډير کتابونه ولوستل او د زياتي پوهي خاوند سو. په شل کلني کي يي په شعر ويلو شروع وکړه. شعرونه يي د پښتونولی د احساساتو ډک دي. يوه ورځ ملک شهباز خان خوشال ته وويل، خوشاله زويه، که ته د خپل کام په مشرۍ ومنل شی نو څه به وکړې؟ خوشال ورته وويل، تر څو ژوندی يم د قوم او اولس د هوسايني او د هيواد د لوړوالي د پاره به خدمت کوم. دا به زما د پاره د خوښی ځای وي چي زه خپل اولس ته خدمت وکړای شم.

کله چي خوشال خان د قوم د خوا په مشر ی وټاکل شو د هند پاچا اورنګزيب ورته وويل ستا پلار زما په دربار کي ډير قدر لري. خو پام کوه چي پښتانه د مغلو په مقابل کي سر در څخه پورته نه کړي،خوشال خان دده خبرو ته غوږ و نه نيوه او پښتانه يي دمغلو مقابلی ته ودرول ،اورنګزيب چي دده له کاره خبر شو خوشال خان يي بندي کړ او د هند جيل ته يي وليګه. خوشال خان په هغه جيل کي د غيرته ډک شعرونه وليکل.

خوشال خان د ۷۸ کالو په عمر مړ سو. خو نوم يي تل ژوندی دئ.

د خوشال خان شعرونه خو ډيردي خو دلته به يي يو شعر ولولئ:

چی ښايست لری په ستورو — داسمانندراه ګوره
ددی خپل وجود په باغ کی — په هرشان نندارہ ګوره
چی هر ګل ورته نظر کړی — دباغوان ننداره ګوره
راشه وغوره سترګی — دجهان ننداره ګوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحال خان يو زړور او په پښتنو کلک مين سړی و،ده به تل هڅه کوله چی خپل قوم او پښتنو ته خدمت وکړی، خوشحال خان سره له دی چی يو زړور او دجنګ په ډګر کی غښتلی وه، يونامتو شاعر هم و چی ډير شعرونه يې په خپل نوم ثبت کړی دی .

لکه چی وايې:

زه خوشحال توره په لاس کفن په غاړه

که خبر شوم چې پښتون دچا غلام شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تيمورشاه پاچاهي (1793_1773)زيږديز:

تيمور شاه داحمد شاه بابا زوی په 1742 زيږديز کال په مشهد کې زيږيدلی دی. هغه دزدهکړوخاوند او ددری ژبې شاعر و.
داحمدشاه بابا دمړينې پروخت کې يې دهرات دوالی په توګه دنده درلوده.
تيمور شاه څو داخلی او بهرني پاڅونونه په بريالی توب سره له منځه يوووړل. تيمورشاه دخپلی پاچاهۍ په 20 کلنه موده کی وکړای شول چې هغه سيمی چی پلار يې ورته په ميراث پاتی وې، وساتيږدهغه تر مرګ ورروسته دهغه دزامنو بې اتفاقی ، دايران لاسوهنې او دروسانو او انګليسانو سيالی دافغاني لويې امپراطورۍ دسقوط سبب شوې،تيمورشاه په 1793ز کال کې مړ او دکابل په چهارباغ کې خاوروته وسپارل شوږ

داميرعبدالرحمن خان واکمني

دانګليسانو له ماتی سره سم په 1880ز کال کی دانګليسانو او امير عبدالرحمن خان تر منځ ليکنی راليکنيې او اړيکی پيل شوی. ددغو اړيکو په لړ کې دانګليسانو له خوا دعبدالرحمن خان سلطنت په رسمی وپيژندل شو.

امير عبدالرحمن خان کله چی دپاچاهي اعلان وکړ دانګريزانو تيريو پر افغانستان باندی ډيری ستونزی را منځته کړې وی،کابل خپل ارزښت له لاسه ورکړی و.
امير عبدالرحمن خان ديوځی موخو تو دمرکزی دولت دغښتلتيا لپاره پيسو ته اړتيا درلوده. دلګښتونودپوره کولو يوه لاره هم دمالياتو زياتول وو، ماليات يې وضع کړل اوپه مستقيمه اونامستقيمه توګه يې ترلاسه کړل........

ددغې دوری دناخوالو پيښنو څخه يوه هم دافغانستان دختيځ او سويلی پولو ټاکل دډيورنډ دکرښې په واسطه وه.
مارتيمرډيورردنډ په 1893ز کال دانګريزانو له خوا ديو پلاوی په مشری دبريتانوی هند اوافغانستان تر منځ ديپولو دټاکلو لپاره ټاکل شوی و، نوموړی دبريتانوی هند اوافغانستان ترمنځ پولو په خپله ګټه وټاکله او دسياسی، پوځی او اقتصادی فشارونوله لاری دغه کرښه پر افغانستان وتپله.چی هيڅکله دافغانستاندخلکو له خوا دغه پوله منل شوی نه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلطان محمد فاتح

داخل کله چې سلطان محمد خان په تخت کیناست نو عمر یې تر دوویشت کلنۍ پورې رسیده . دده نه مخته هغه دوه ځلې ، په داسي حال کې چې عمر یې یواځې ځوارلس او پنځلس کاله و ، دخپل پالر په ژوند کې په تخت ناسته کړې وه . د سلطان مرادخان ثاني د مړیني سمدستي وروسته د سلطنت اراکینو هغه ته د سلطان دمړیني په اړه خبر ورکړ او هغه هم سمدالسه او پرته له ځنډه د کوچنۍ اسیا څخه د اورنه په لور را ستون شو . ځکه همدلته دهغه د تخت د کیناستو مراسم هم تر سره کیدونکي و . سلطان محمد خان د عثماني کورنۍ اوم ځوان سلطان و ، د عثماني سلطنت بنسټ ایښودونکي پخپله) عثمان خان (و چې د » غیاث الدین کیخسرو سلجوقي « زوم و . سلطان محمد خان د عثمان خان د شا څخه اووم نسل جوړیږي ، د عثماني سلطنت بنسټ د نن څخه نژدې یوسلودیرش کاله پخوا هغه وخت کیښنول شو چې په (1300) عیسوی کال تاتاریانو په کوچنۍ اسیا یرغل وکړ او هلته یې سلجوقي واکمن) سلطان عالؤ الدین (اوبیا دهغه وروسته د هغه زوې غیاث الدین کیخسرو وواژه . غیاث الدین کوم زوې نه درلود ، یوازې یوه لور یې درلوده چې دعثمان خان په نکاح کې وه . په دې اساس د سلطنت اراکینو په یوه خوله او یوې راې سره عثمان خان د قونیا په تخت کیناوه او دخپل پادشاه په څیر یې و منود. په دې توګه د » اسرائیل بن سلجوق « د زوزاکه څخه ، چې په (1077)کې یې خپل نظام جوړ کړې و ، په (1300) عیسوي کال کې نظام والړ او اوپه ځاې یې د عثماني سلطنت جوړ کړل شو. او دې سلطنت تر (1915) عیسوي کاله پورې دوام وکړ .... دعثماني سلطنت څخه مخته د سلجوقیانو پادشاهي وه ، دهغوې نیکه اسرئیل بن سلجوق نومیده . دا هغه ځوک و چې د سلطان محمود غزنوي په حکم د هندوستان کالنجر په عسکري کال کې اوه کاله بندي شوي و . دعثماني سلطنت بنسټ ایښوونکي عثمان خان د سلجوقي حکمران په وخت کې د انګوري په سیمه کې د » ارطغرال « په کورنۍ کې پیدا شوي و . دا دسلطان عالؤالدین سلجوقي د حکمرانۍ وخت و . هغه د ارطغرال دمیرانې اوهمت د کتلو وروسته ، هغه ته د بازنطینې د سرحداتو جاګیر ور و سپاره . سلجوقي سلطان عالؤالدین د ارطغرال خان د احساناتو ممنون او مشکور هم و . سلطان محمد خانِ فاتح wپه حقیقت کې د سلطان محمد خان قبیله هم په لمړیو کې دهغو مهاجرو قبیلو څخه وه چې د چنګیز خان دحملو څخه یې خپل کلی کور او وطن پریښې و او په دشتو او غرونو کې یې سره تیندکونه وهل . دا قبیله د » ترکانو اوغوز« د قبایلو یوه برخه وه . چې د عثمان خان نیکه دارطغرال خان پالر » سلیمان شاه« په مشرۍ کې خپل هیواد خراسان) افغانستان (پریښې و او په مختلفو هیوادونو کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرزیدو را ګرزیدو وروسته د شام(سوریې)په لور ور واړده شوي وو . دوې چې کله د فرات ددریاب څخه تیرشول نو سلطان محمد خان خراساني نیکه (سلیمان شاه) په هغه دریاب کې ډوب شو او و مړ . دهغه د مړیني نه وروسته د دې قبیلې ډیره برخه خپره وره شوه ، خو کوم کسان چې پاته شول هغوې د ارطغران خان او دهغه د وروړ> دوندارخان < سره یو ځاې د کوچنې اسیا په لور روان شول او هلته د سلطان عالؤالدین سلجوقي دسلطنت پولو ته ور ننوتل « . الرډ ایوسلي د ترکي ایمپایر « تر لیکني الندي لیکي چې : چنګیزخان خوارزم شاه له منځه وړي و . اودهغه ټول سلطنت یې دخپلو زامنو تر منځه وویشه . کله چې د خراسان دا ماتي خوړلي در په در شوې قبیله د سلیمان شاه د ډوبیدو او مړیني وروسته د ارطغرال خان په مشرې د سلطان عالؤالدین سلجوقي سلطنت ته ور ننوته نو شمیره یې څلورسوه او شل کورنو ته رسیده . ددغو څلوره سوه اوشلو کورنیو دغه ډله دسلطان عالؤالدین تر سیوري الندي دېنا اخستلو له پاره دقونیا د پایتخت په لور ور روان و چې په الره کې ارطغرال ته دوه فوځي ډلې په جنګ کې را ګیر ځرګندي شوې . هغه یوه خوا هم نه پیژندله خو کله یې چې وکتل چې دهغوې یوه ډله د شمیرې له اړخه کمه او بله ځواکمنه ده نو سمدالسه د خپلو ۴۴۴ ملګرو سره یو ځاې دهغه کمزورې ډلې خوا یې ونیوله او داسي زبردسته حمله یې وکړ چې دښمن یې تیښتې ته و هڅاوه . دښمن میدان پریښود او خپلې پښې یې سپکې کړې . دفتحي نه وروسته هغه ته ډاګیزه شوه چې دهغې ډلې مرسته یې چې کړې ده هغوې د سلطان عالؤالدین سلجوقي د فوځ کسان و، او مقابل لورى یې تاتاریان وو . د ارطغرال ددې میراني په بدل کې سلطان عالوالدین سلجوقي هغه ته د دسفوت زرخیزه سیمه چې د سقاریه ددریاب په ښي لورې د بازنطیني (قسطنطنوي) پولو سره نښتي وه ، ورکړه ، تر څنګ یې ورته سفوت ښار هم ور بابښه . ارطغرال اودهغه ملګري چې د خراسان او ارمینیا څخه راغلي و ټول همدلته میشت شول . سلطان عالوالدین سلجوقي ارطغرال خان ته په دې سیمه کې دخپلو فوځونو د ساتلو اجازه هم ورکړه . او ترڅنګ یې ورته د بازنیطیني عسکرى کالو عسکرو ته د درس ورکولو حکم هم وکړ. دبازنطیني سلطنت مرکز قسطنطنیه وه. عالوالدین سلجوقي چې کوم خراساني ځوان ارطغرال ته په بازنطیني باندي دحملو کولو وینا کړى وه نو نژدې یونیم سل کاله وروسته دهمغه شخص د زوزاکه څخه سلطان محمد فاتح پیدا شو چې بالخره یې بازنطیني سلطنت) قسطنطنیه (فتحه کړه او د عیسویت د نړۍ دیوالونه یې سره ولړزول سلطان محمد خانِ فاتح ارطغرال خان په (1288) کال کې د (90) کالو په عمر له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړې . هغه په خپل ټول ژوند کې د سلطان عالوالدین د ځآنګړې پاملرني الندې و . ان تر دې چې داسې وخت هم راغي چې ارطغران د سلطان عالوالدین د نائب په څیر د تاتاریانو او بازنطینانو ګډ فوځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ماتې ورکړه . ددې په بدل کې ورته سلطان عالوالدین سلجوقي د » بني شهر او بروصه شهر « سیمي هم ورحواله کړی . او د ارطغرال د جاګیر د نوم یی « سلطانوي » کینبود او هغه یی دخپلو فوځونو سپه ساالر و ټاکه . هالل ، دسلطان عالوالدین سلجوقي د بیرغ نښه وه ...... د ارطغرال خان د مړیني وروسته دهغه ستر زوی عثمان خان دهغه ځای ناستي و ټاکل شو . همدا د عثماني سلطنت بنسټ ایښوونکي او ددې سلطنت لمړی تاجدارهم و .
دهغه پالر په خپل ټول ژوند کې د سلجوقي سلطنت سره تلپاتي وفاداري درلوده . سلطان هم د خپل پالر په قدم قدم کینبود او همغسې تګالره یی خپله کړه . خو دا داسې وخت و چې سلجوقي سلطنت خپله اخري ساه اخسته اوپه کوچنۍ اسیا کې ملوک الطوایفي حاکمه شوي وه. عثمانیان یواځې دبازنطیني دښمنانو په مقابل کې جنګیدل اویا په بله ژبه ، عثمانیان یواځې د عیسویانو پر خالف په جنګ رانښتي و . په دې وختو کې د قسطنطنیي پادشاه د خپلو درو ساتنه و نه شوه کړای او عثماني فوځونه دهغه (دتهینیا) میدانو ته ور ننوتل .
بازنطیني سلطنت چې درسول اهلل صلی اهلل علیه وسلم په وختو کې د ځواکمنو سلطنتونو څخه و د عثمان په وخت کې د زوال سره مخ شوی و . هلته دخپل منځي جګړو او حکومتي بدنظمیو عثماني فوځونو ته موقع اوفرصت برابر کړې و چې هغوې دې د بازنطیني سلطنت په ډیرو برخو باندي ولکه وکړي . ددې نه مخته داسې یو وخت و چې بازنطیني سلطنت ان د کوچنۍ اسیا تر پولو پورې را غوځیدلي و . خو اوس په کوچنۍ اسیا کې د بازنطین سره یواځې » نائیسیا او نائیکومیډیا« سیمي اودهغي شاوخوا کلي پاته شوي و . د بازنطیني سیمو په لور د عثمان د توجه علت دهغه داسالم د تبلیغ کول و . په هر صورت عثمان د اسالمي فوځونو له پاره داروپا دروازې پرانستې او د دانیال دروازې پرانستل د عثماني نسل له پاره یوه لوبه وګرزیده . عثمان د سلجوقي سلطان د فرمانبرداری په اساس ستري ستري معرکې سر کړي دي چې ددې ډلې څخه د » قراجه حصار « معرکه تر ټولو مشهوره ده . ددې کال د فتحه کولو په واسطه مسلمانانو اروپایانو ته خبر ورکړ چې نور نو دهغوی د حکومت دوران مخ په ختمیدو دي . سلطان عالوالدین سلجوقي خپل میړنې سپه ساالر عثمان ته د» نیزبیک« خطاب ورکړ او هغه ته یی په خپل نوم دسکي د جاری کولو او په خپل نوم د خطبې د ویلو اجازه هم ورکړه . په دې توګه عثمان ته د شاهي لقب تر څنګ دپادشاهی نور ټول امتیازات هم ور په برخه شول . اوبیا لږ څه پاته کمښت هم په راتلونکو کلونوکې له منځه والړ . او دا هغه وخت و چې عثمان دسلطان عالوالدین سلجوقي او دهغه د زوی دیرلیسي مړیني وروسته او ازاد او خپلواکه تاجدار په توګه را څرګند شو سلطان محمد خانِ فاتح د سلجوقي کورنۍ د حکومت د پای ته درسیدو سره سم د ال عثمان حکومت پیل شو . خو یو شمیر سلجوقي امیرانو لکه (دکرمانیا امیر)عثمان ته په ډیره کرکه او حسادت سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتل ، او هغه يې خپل رقيب ګاڼه . همدا علت و چې لږه موده وروسته د عثمان او د کرمانيا دامير تر منځه د جنګونو يوه نه پاې ته رسيدونکي لړی و نښته . اودا لړۍ د هغوې د پرلپسي ناستځايو تر منځه هم همغسي جريان پيدا کړ . عثمان داسالمی حکومت بنسټ کيښود او په (1301) کال يې د » ټايئکوميډيا« سره رانښتي د »قيون حصار« کال کې په لمړني ځل د قسطنطنيا دشاهنشاهي فوځ سره مقابله وکړه او په دې مقابله کې ورته ډيره ستره بريا تر السه شوه . او تر شپږو کالو پوري يې د فتوحاتو لړی تر » بحراسود« پوري و غځيده . هغه په خپل ژوند کې په دري محاذونو کې په يوه وخت فتوحات تر السه کول ، ..لمړی .... دباغي سلجوقي امرانو پر خالف .... بل ...د تاتاريانو پر خالف . .. دريم .... دبازنطيني فوځونو يعني د قسطنطنيې د پادشاه پر خالف.... په (1307) عيسوي کال کې عثمانيانو دبروصې ښار کالبند کړ، دا ښار په قسطنطنيه کې د کوچنی اسيا په نامه ياديده . دا د نړی تر ټولو اوږده کالبندي وه چې تر لسو کالو يې دوام وکړ. بالخره په (1326) عيسوي کال کې کالبندو فوځونو خپلې وسلې کيښودې او دعثمان خان زوې اولخان د فاتح په څير دې کالته ورننوت ، په دې وختو کې عثمان خان په »سفوف« کې د مرګ په بستره باندې پروت و ، خو دهغه د مړينی څخه مخته د هغه زوې اولخان هغه ته د دې سوبې خبر ور ورساوه . همغه و چې عثمان خان هغه خپل ځاې ناستې و ټاکه او حکم يې وکړ چې دمړيني وروسته يې په بروصه کې خاورو ته وسپارې. تر څنګ يې حکم وکړ چې بروصه د عثماني سلطنت له پاره پايتخت وګرځوې . هغه دهغه د وصيت په مطابق هملته په بروصه کې خاورو ته وسپارل شو . د»عثماني دولت « تر نامه الندی تاريخ ليکي چې :عثمان خان د عثمانيه دولت لمړی تاجدار و . هغه هيڅکله هم دخپل ځان له پاره دسلطان کليمه نه استعمالوله . دهغه زوې اولخان او لمسي) مراد اول (هم دخپلو ځانو له پاره د امير کليمه استعمالوله .د عثمانيه سلطنت د بنسټ ايښودونکي عثمان واده هم په ډيره په زړه پورې توګه تر سره شوې و . هلته د ښار سره نژدې د »ابتروني « په سيمه کې يو خداې پالي عالم او درويش صفته انسان » اوبالي »نومې اوسيده ، عثمان به دخپلې ځوانی په وخت کې هلته ډير ورته ، هغه يوه ډيره ښايسته اوحسينه لور درلوده چې) مال خاتون (نوميده . يوه ورځ په ناڅاپی توګه د عثمان سترګې په دغه پيغله و نښتې ، او دکتلو سره سم پرې عاشق شو. هغه سمدالسه د نکاح پيغام ور ولېږه خو » اوه بالي « د يوه درويش او د سلطنت د امير تر منځ د توپير په پوهيدو باندې دا پيغام ونه مانه . ان تر دوو کالو پورې د عشق او محبت دا لړی روانه وه ، عثمان هم د اوه بالي کور ته تګ راتګ ته دوام ورکړ . په دې وخت کې څو نورو ترک سردارانو هم چې په ځواک او شهرت کې د عثمان څخه کم نه و د مال خاتون سره د واده کولو هيله څرګنده کړه . خو اوه بالي هغوې ته هم ځواب ورکړ . بالخره داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه ورځ را غله چې عثمان همله د » اوه بالي « په کور کې پاته شوې و يو عجيب او غريب خوب يې وکوت . » ويې کتل چې يوه سپوږمۍ د اوه بالي دسيني څخه را ووزي او کرار کرار ترې د څوارلسمي سلطان محمد خانِ فاتح سپوږمۍ جوړه شي او بيا د عثمان په سيني کې ور ننوځي ، بيا دهغه اړخه يوه ځواکمنه ونه راشنه شي چې همداسي پسي ستريږي ، ان تردې چې ددې ونې شاخونه د وچې او لمدې ټول ځايونه را و نغاړي ، د ونى د جرړو څخه د نرۍ څلور ستر دريابونه دجله ، فرات ، نيل او ډينوب را بهيږي او څلور ستر غرونه ، کوه قاف ، د بلقان غر ، دتور غر ، او د اتلس غر ددې شاخونه سنبالوي . په دې وخت کې يوه تيزه هوا راپيدا شی اودهغې ونی د پاڼو مخ چې په شکل کې توري ته ورتوالي لري د يوه ستر ښار لورې ته وګرځوي ، دا ښار ددوو سمندرونو او ددوو لويو وچو د رايوځاې کيدو په نقطه کې پروت دې ، او د يوې ګوتي په څير را څرګنديږي . پدې ګوته کې دوه زمرد او دوه نيلم ځاې په ځاې شوي دي، عثمان غوښتل دا ګوته په ګوته کړي چې يو ناڅاپه ګوته سره را خالصه شوه«...... د بيداريدو وروسته يې خپل خوب اوه بالي ته بيان کړ ، اوبالي په دې خوب کې د عثمان له پاره ښه راتلونکې وکوت اوهغه يې يوه غيبي اشاره و ګڼله او دخپلې لور » مال خاتون « نکاح يې ورسره وکړه . د عثمان همدغه خوب چې هغه نژدې يونيم سل کاله مخته ليدلي و د هغه د کړوسي سلطان محمد له اړخه پوره کيدونکې و . ددوسمندرونو او ددوو لويو وچو د رايوځاې کيدو نقطه د قسطنطنيې ښار و ، د سلطان محمدخان پلرونو او نيکونو کې د عثمان خان يو زوې » اورخان « هم د يوه فاتح او بهادر پادشاه په نوم ياديږي، دا عثماني سلطنت دويم تاجدار او د عثمان خان تر ټولو کوچنې زوې و . دهغه مشر ورور عالوالدين داسالمي علومو شوقی و تر څنګ يې د تصوف اوفلسفې سره هم ډيره مينه درلوده ، هغه ډيره پوه او مدبر انسان و ، د زمکې پرمخ تر ټولو لمړۍ منظم ، په دريشی سنبال ، تنخوا لرونکې او په فوځي ځايو کې اوسيدونکې فوځ » ينې چرې « دهمغې په سال او مشورې سره جوړ کړل شو . دهغه سره په دې مشوره کې » قراخليل « هم شريک و . ددې نه مخته په نړۍ کې فوځونه منظميدل او په ځانګړيو کاليو هم سنباليدل، خو دا کار به يواځې او يواځې د جنګ په ورځو کې تر سره کيده . د روميانو او يونانيانو په سلطنتونو کې هم همدا ډول رواج و . دسيدنا عمر رضی اهلل عنه په وخت کې د عسکرو له پاره تنخوا ګانې ټاکلې شوې وې او د رخصتيو رواج هم دهمغه له وخته پيل شوې و، خو په هغو وختو کې د فوځي بارکونو او ياد تلپاتې عسکري تمځايونو آند له چا سره نه و . په دې اساس دا کار تر ټولو لمړۍ اورخان د خپل مشر ورور عالوالدين او خپل دوست قرا خليل په سال سره تر سره کړ . هغه ټول هغه ځوان عيسوي بنديان چې په مختلفو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګونو کې یې نیولی و د روزنې له پاره همدې ډول روزنځایو کې واچول او یو باقاعده فوځ یې ترې د » ینې چري « په نامه جوړ کړ.

دسلطان محمد فاتح دوران په (1481) کال کې پای ته ورسید. د (1451)نه تر (1481) پورې ،په دیرشو کالو کی سلطان محمد فاتح په قسطنطنیه باندی حکومت وکړ. د سلطان په وخت کی اسالمی حکومت د اروپا تر لرې لرې ځایو پورې و غځید .دسلطان فاتح نه وروسته عثماني حکمران » سلیمان اعظم قانونی « (1550نه تر 1566) پورې ډیر شهرت وموند .مشهور امیر البحر) خیرالدین باربروسا(دهمدی سلطان په وخت کی مشهور شو ، دخادم الحرمین االشریفین لمړنی لقب تر ټولو دمخه » بایزید« خپل کړی و . خوپه عثمانی حکمرانانو کی د خالفت منصب تر ټولو دمخه (لمړی سلیم عثمانی) ته ورکړل شوی و . اخری عباسی خلیفه » المتوکل « و چی په قاهره کی یی د سالطین مملوک تر سیوری الندی ظاهری شان وشوکت درلود خو په حقیقت کی دواکمنی څخه بی برخی وو ..... دخالفت پګړی (اول سلیم عثمانی) ته په سر ایښوول شوی وه . دمقدسو مقاماتو کنجګانی ، د انحضرت صلی اهلل علیه وسلم مبارکه توره ، علم او څادر د خالفت دسند په توګه » سلیم « ته ورکړل شوی و . دهمدی وروسته د عثمانی خلفاؤ نومونه په خطبه کی اخستل کیدل . عثماني سلطنت نزدی شپږ سوه کاله دوام وکړ او د عثمانی خالفت اخری بدنصیبه خلیفه » سلطان عبدالحمیدخان ثانی « و ، چی حکومت یی د لمړی عمومي جنګ پا پایلو کی له منځه والړ . دغه خلیفه په (1918) کال د نظربندی په دوران کی ساه ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دنیکمرغه او سوکاله افغانستان په هیله)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library